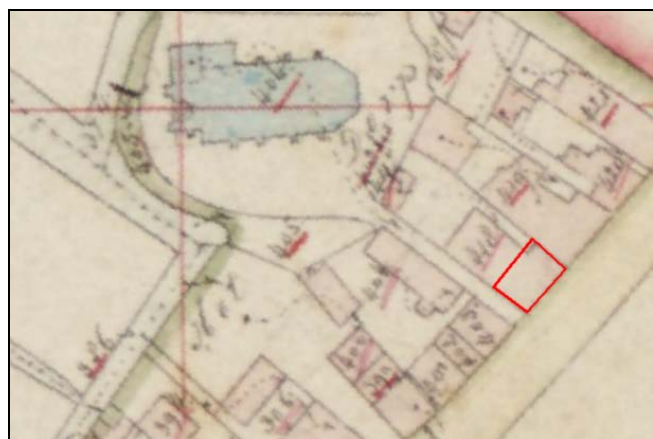
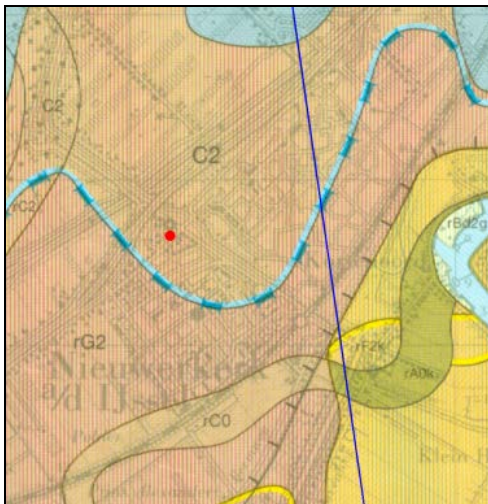

Archeologisch Bureauonderzoek Plangebied Dorpsstraat 54, Nieuwerkerk aan den IJssel, Gemeente Zuidplas

J. E. van den Bosch

Archeologisch Bureauonderzoek Plangebied Dorpsstraat 54, Nieuwerkerk aan den IJssel, Gemeente Zuidplas

J. E. van den Bosch

Archeologisch Bureauonderzoek Plangebied Dorpsstraat 54, Nieuwerkerk aan den IJssel, Gemeente Zuidplas

J. E. van den Bosch

SOB Research,
Instituut voor Archeologisch en Aardkundig Onderzoek

© SOB Research
Heinenoord, juni 2014

ISBN/EAN: 978-94-6192-225-0

SOB Research Projectnummer: 2143-1311

Archeologisch Bureauonderzoek Plangebied Dorpsstraat 54, Nieuwerkerk aan den IJssel, Gemeente Zuidplas

Inhoud

1.	Inleiding	3
1.1	Planontwikkeling	3
1.2	Archeologisch onderzoek	3
1.3	Opdrachtverlening	3
1.4	Doel van het onderzoek	4
1.5	Fasering	4
1.6	Onderzoeksteam	5
2.	Onderzoekssysteem: gehanteerde methoden en technieken	7
2.1	Archeologisch Bureauonderzoek	7
2.2	Archeologisch Verwachtingsmodel	7
2.3	Rapportage	7
3.	Archeologisch Bureauonderzoek	9
3.1	Geologische gegevens	9
3.2	Archeologische gegevens	12
3.3	Historische gegevens	13
3.4	Luchtfoto's	15
3.5	Actueel Hoogtebestand Nederland	16
4.	Samenvatting, conclusies en aanbevelingen	17
4.1	Samenvatting	17
4.2	Archeologisch Verwachtingsmodel	17
4.3	Conclusies en aanbevelingen	18
	Literatuur	19
	Verklarende woordenlijst	21
Bijlage 1:	Administratieve gegevens	23
Bijlage 2:	Archeologische en geologische tijdschaal	25
Bijlage 3:	Overzicht voor het Holocene gebied van de gebruikelijke lithostratigrafische indeling en de vertaling naar de lithostratigrafie van De Mulder et al., 2003	27
Bijlage 4:	SOB Research: Gegevens	29

1. Inleiding

1.1 Planontwikkeling

Het Archeologisch Bureauonderzoek is uitgevoerd in het kader van de vergunningverlening voor de sloop van de bestaande bebouwing en de nieuwbouw ter plaatse van de Dorpsstraat 54 te Nieuwerkerk aan den IJssel (Gemeente Zuidplas). De totale oppervlakte van het plangebied bedraagt circa 60 m² (zie Afbeelding 2 t/m 4). De nieuwe bebouwing zal worden gefundeerd op een strokenfundering, die wordt aangebracht op 18 met een heiblok ingeheide ronde buispalen, met een diameter van 0.23 meter. De gezamenlijke oppervlakte van de 18 heipalen bedraagt circa 0.75 m². Naar verwachting zullen bij de ondergrondse sloopwerkzaamheden en bij het uitgraven van de funderingsleuven in ieder geval graafwerkzaamheden worden uitgevoerd tot een diepte van circa 1.0 meter beneden het maaiveld.

Afbeelding 1. De ligging van het plangebied (rode stip) in Nederland.

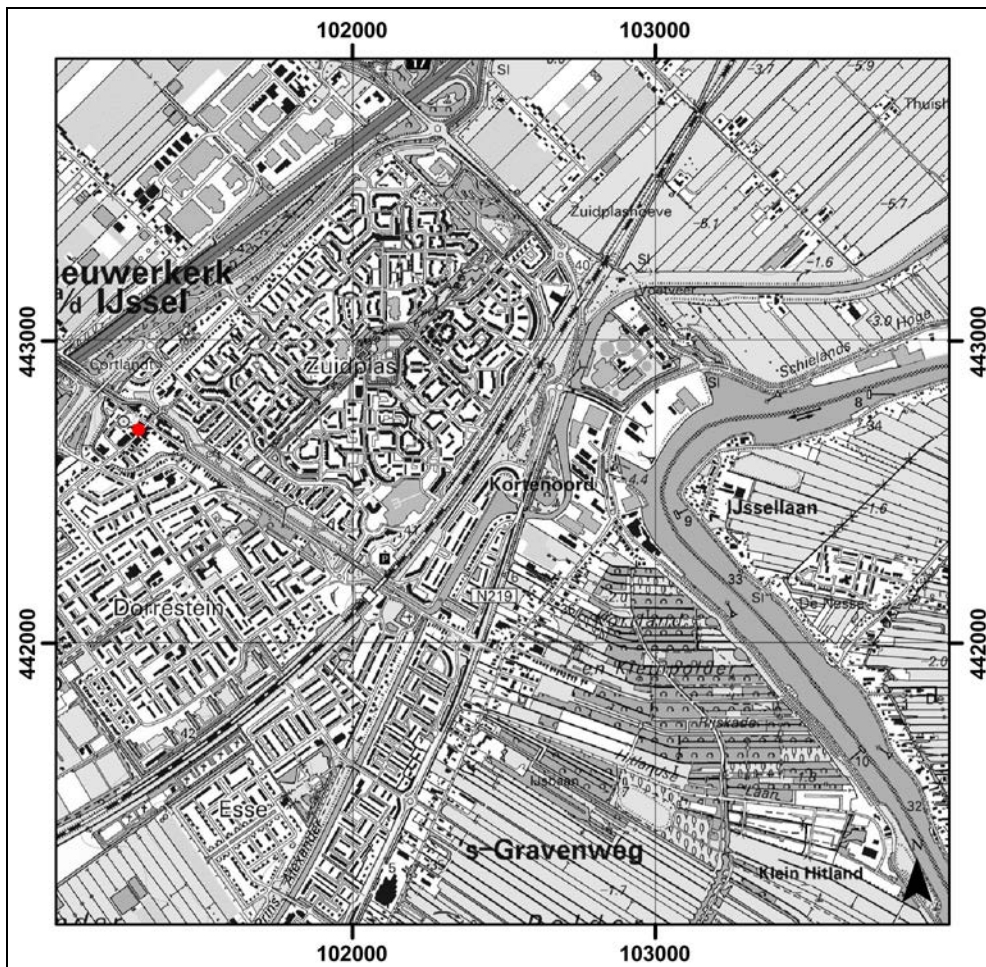
1.2 Archeologisch onderzoek

Op de Archeologische beleidsadvieskaart van de Gemeente Zuidplas wordt ter plaatse van het plangebied een zone met een zeer hoge archeologische verwachting weergegeven.¹ Dit betreft de oude kern van Nieuwerkerk aan den IJssel, met bewoningssporen uit de Late Middeleeuwen en de Nieuwe Tijd. Voor een dergelijke zone geldt op basis van het vigerende gemeentelijke beleid een archeologische onderzoeksverplichting wanneer er bodemingrepen worden voorzien met een oppervlakte van meer dan 50 vierkante meter en met een diepte van meer dan 0.3 meter beneden het maaiveld. Voor ingeheide ronde heipalen geldt dat de oppervlakte van de palen moet worden berekend op basis van de dubbele staal en dat de zodanig berekende oppervlakte niet groter mag zijn dan 1 % van de oppervlakte van het plangebied. Door de Gemeente Zuidplas is dan ook besloten dat in het kader van de planprocedure in eerste instantie een Archeologisch Bureauonderzoek moest worden uitgevoerd, als eerste stap in de Archeologische Monumentenzorg-cyclus (AMZ-cyclus).

1.3 Opdrachtverlening

Op basis van het daartoe door SOB Research opgestelde Plan van Aanpak heeft VanderHelm Milieubeheer B.V. op 26 november 2013 aan SOB Research opdracht verleend om het Archeologisch Bureauonderzoek uit te voeren.

¹ Dit betreft Bijlage 2 van 'Gemeente Zuidplas, Beleidsnota Archeologie'; Buesink e.a., 2010

Afbeelding 2. De ligging van het plangebied (rood gemarkeerd), geprojecteerd op een uitsnede van de Topografische Kaart. Bron: Topografische Dienst, Emmen. Schaal 1: 25.000.

1.4 Doel van het onderzoek

Het doel van het Archeologisch Bureauonderzoek was om de gespecificeerde archeologische verwachting voor deze locatie nader vast te stellen. Dit betrof het in kaart brengen van de geologische opbouw, de landschapsgeschiedenis, de daarmee samenhangende bewoningsmogelijkheden in het verleden, de diepteligging van mogelijk aanwezige archeologische horizonten, de kans op de aanwezigheid van archeologische vindplaatsen, de aanwezigheid van mogelijke bodemverstoringen en de kans dat mogelijk aanwezige archeologische resten als gevolg van de met de planrealisatie samenhangende bodemverstoringen verloren zouden kunnen gaan.

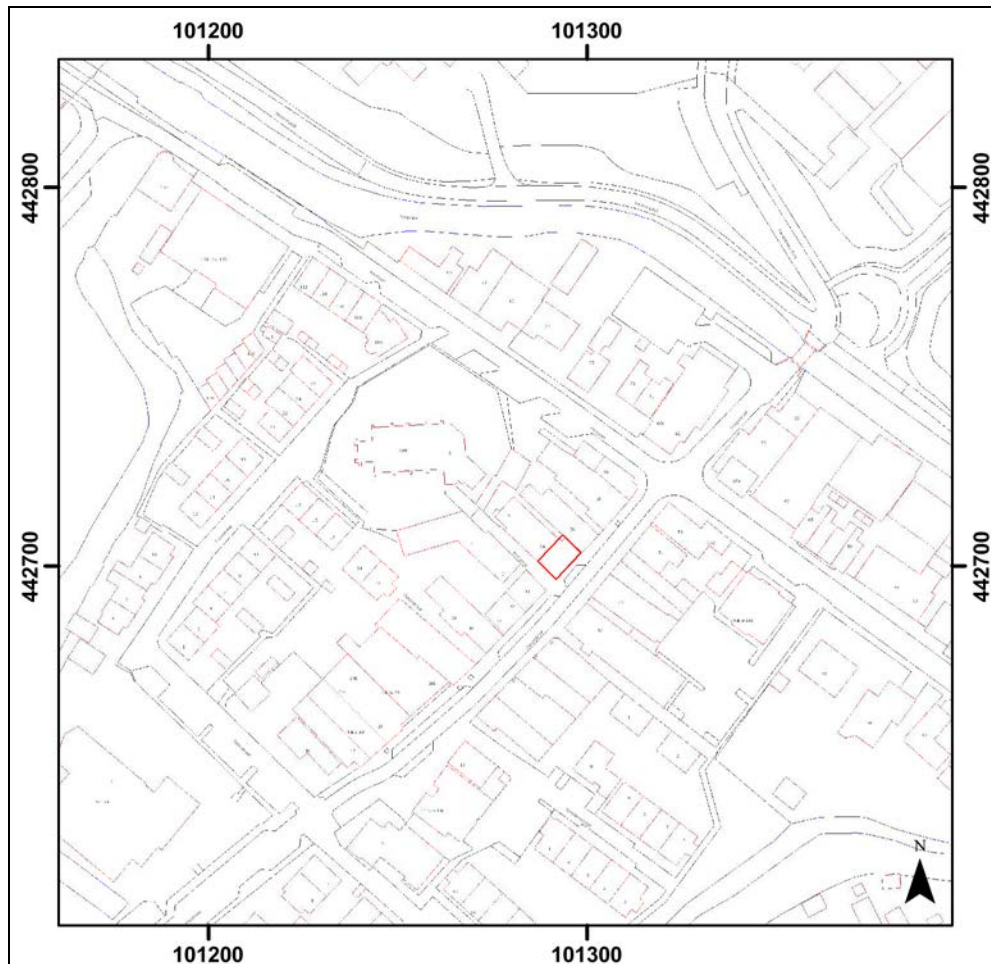
1.5 Fasering

In eerste instantie is het Archeologisch Bureauonderzoek uitgevoerd en vervolgens is het daarop gebaseerde, gespecificeerde Archeologisch Verwachtingsmodel opgesteld. Daarnaast zijn de voorgenomen uitvoeringswerkzaamheden geïnventariseerd. De verkregen gegevens, de daaraan verbonden conclusies, alsook de op basis hiervan tot stand gekomen adviezen zijn uitgewerkt in het nu voorliggende eindrapport.

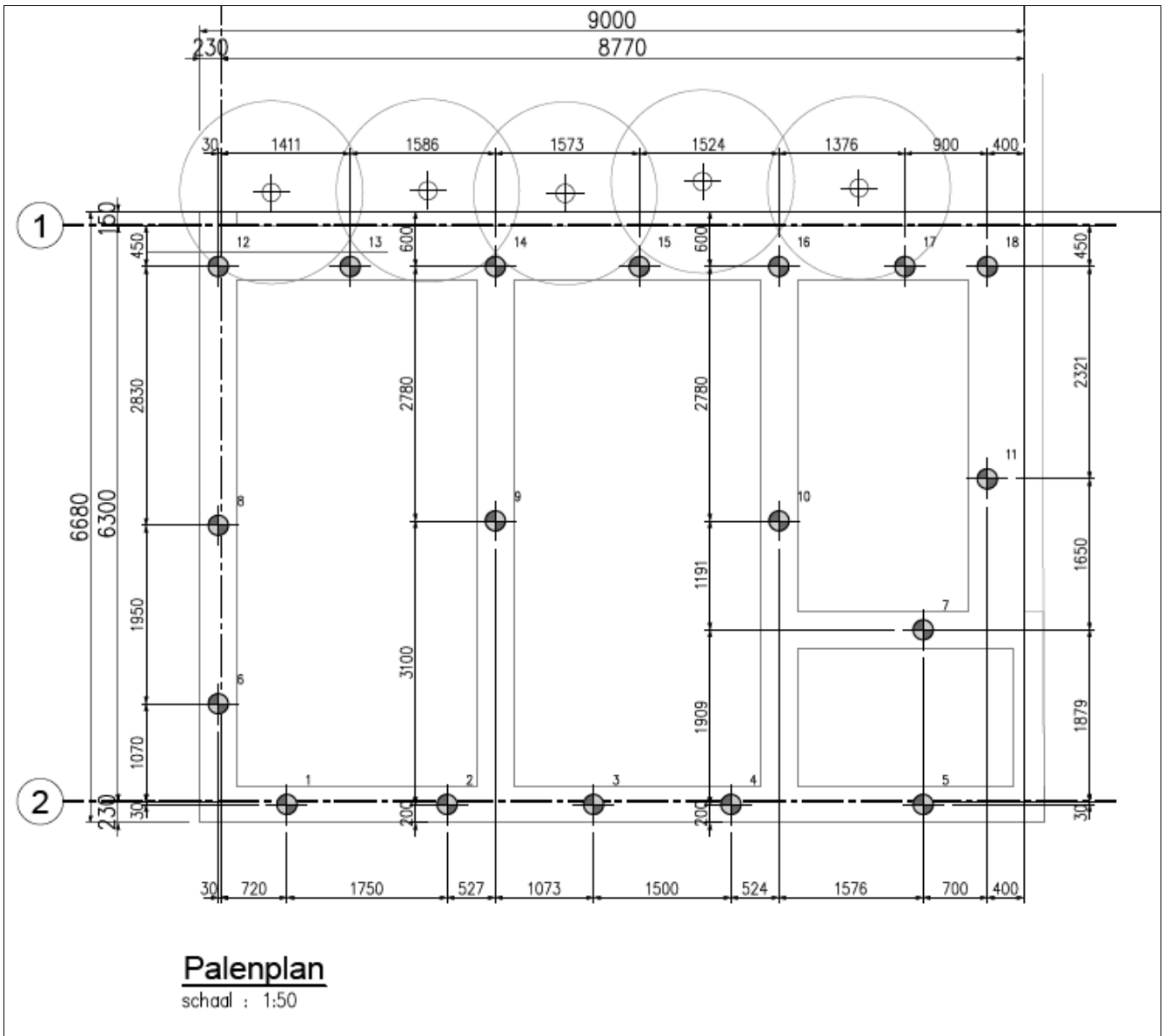
1.6 Onderzoeksteam

Het onderzoek is uitgevoerd door:

J. E. van den Bosch bureauonderzoek en rapportage

Afbeelding 3. De ligging van het plangebied (rood omkaderd), geprojecteerd op een uitsnede van de GBKN.
Bron GBKN: Topografische Dienst, Emmen. Schaal 1: 2.000.

Afbeelding 4. Het Palenplan, met de locaties van de 18 heipalen en van de funderingstroken. Schaal 1: 50. Bron: Adviesburo Bons, tekening nr. 40351-01-B, d.d. 12 juni 2014.

2. Onderzoekssysteem: gehanteerde methoden en technieken

2.1 Archeologisch Bureauonderzoek

Het doel van het Archeologisch Bureauonderzoek was het verwerven van informatie, op basis van bestaande bronnen, over bekende of te verwachten archeologische waarden, ter plaatse - of in de omgeving - van het plangebied, om op basis daarvan een gespecificeerde, archeologische verwachting (Archeologisch Verwachtingsmodel) vast te stellen. In het kader van de uitvoering van het Archeologisch Bureauonderzoek zijn diverse archieven geraadpleegd, waaronder de archieven van de NITG/ TNO, de Topografische Dienst, de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (Archis2/ Dans Easy), de Provincie Zuid-Holland en de Gemeente Zuidplas. Daarnaast is over het onderzoeksgebied en de directe omgeving daarvan nadere archeologische en historische informatie vergaard uit meerdere andere bronnen. Het Archeologisch Bureauonderzoek is uitgevoerd in overeenstemming met de kwaliteitseisen van de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie, versie 3.2, protocol 4002 Bureauonderzoek

2.2 Archeologisch Verwachtingsmodel

Op basis van de bij het Archeologisch Bureauonderzoek verworven informatie is het Archeologisch Verwachtingsmodel opgesteld. Dit het opstellen van de gespecificeerde verwachting ten aanzien van de mogelijk aanwezige archeologische vondstcomplexen (mogelijke aard, gaafheid en ouderdom), in relatie met de geologische ondergrond (mogelijke diepteligging en context).

2.3 Rapportage

In het kader van het onderzoek zijn de onderzoeksgegevens uitgewerkt en geanalyseerd. Ter afronding van het Archeologisch Bureauonderzoek is het nu voorliggende eindrapport samengesteld. De rapportage is opgesteld in overeenstemming met de kwaliteitseisen van de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie, versie 3.2, Protocol 4002 Bureauonderzoek. Alle kaarten in het rapport zijn zuid (onder) - noord (boven) georiënteerd, of wanneer dat niet het geval is, voorzien van een noordpijl.

3. Archeologisch Bureauonderzoek

3.1 Geologische gegevens

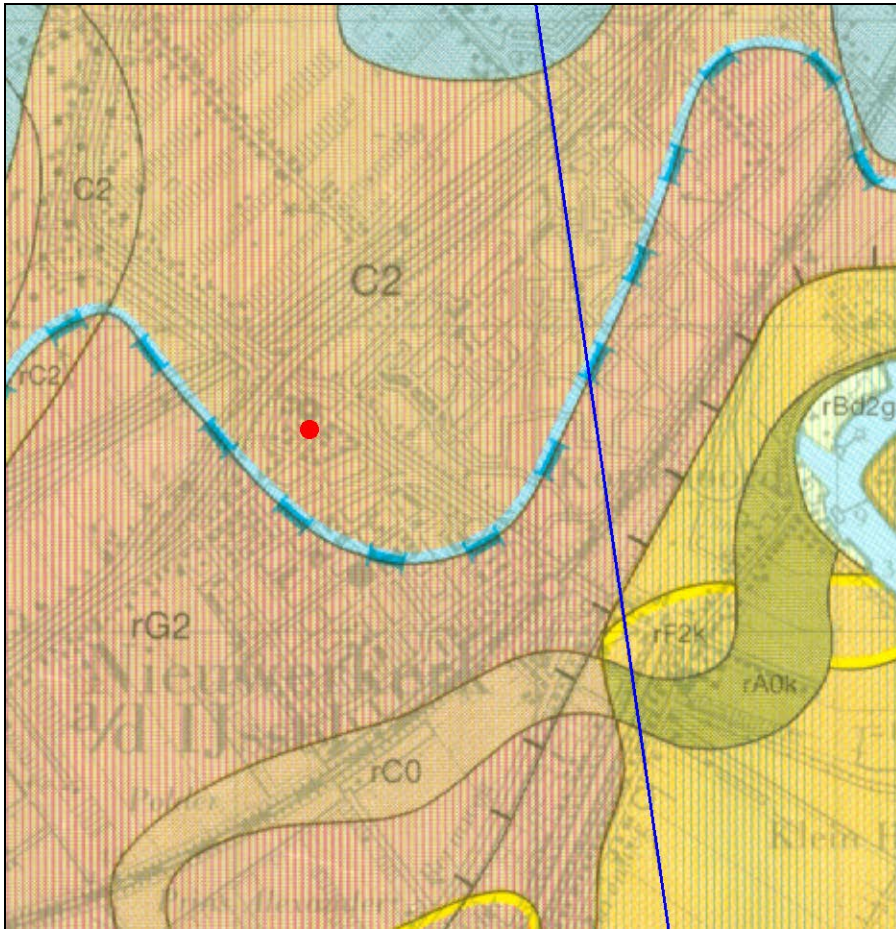
Voor het verkrijgen van inzicht in de geologische opbouw ter plaatse van het plangebied en de directe omgeving daarvan, is gebruik gemaakt van de Geologische Kaart van Nederland 1: 50.000, Blad Gorinchem West (38W).² Deze door de Rijks Geologische Dienst in 1994 gepubliceerde kaart en de bijbehorende toelichting, bieden een gedegen beeld voor wat betreft de geologische opbouw in dit deel van Nederland. Daarnaast is gebruik gemaakt van de Bodemkaart van Nederland (Alterra) en van de Geomorfologische Kaart van Nederland (Alterra). Een nadeel bij het gebruik van deze kaarten is de relatieve grofschaligheid; de informatie is niet bruikbaar voor een beoordeling op perceelniveau.

SOB Research hanteert voor dit gebied de klassieke nomenclatuur, zoals deze ook door de Rijks Geologische Dienst is gehanteerd bij het opstellen van de Geologische Kaart van Nederland. De door de Mulder et al. (2003) voorgestelde nieuwe lithostratigrafie biedt geen meerwaarde voor wat betreft de koppeling tussen archeologie en geologie. Integendeel, met name in het Holocene gebied gaat hierdoor de mogelijkheid voor een dergelijke koppeling volledig verloren. Daarnaast is er daarbij ook geen goede koppeling mogelijk tussen het reeds sinds 1950 uitgevoerde archeologisch en geologisch onderzoek en de voorgestelde nieuwe lithostratigrafische terminologie. Tevens ontbreken ook geologische kaarten, waarbij deze terminologie is gehanteerd, zodat een betrouwbare presentatie niet mogelijk is. Het is vanuit haar eigen kwaliteitsborging dat SOB Research, zeker voor wat betreft het Holocene deel van Nederland, de gangbare lithostratigrafie toepast en voorsnog zal blijven toepassen. Voor een overzicht van de klassieke geologische nomenclatuur en de voorgestelde nieuwe terminologie wordt verwezen naar Bijlage 3.

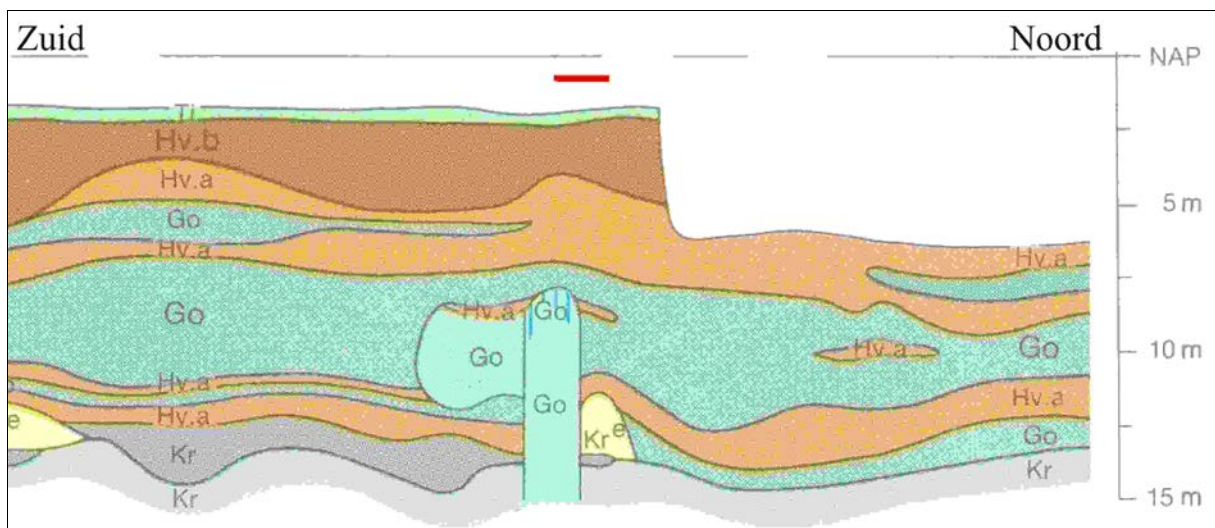
Op de Geologische Kaart van Nederland 1: 50.000, Blad Gorinchem West (38 W) wordt ter plaatse van het plangebied een zone weergegeven met de code C2 (zie Afbeelding 5). Dit is echter een onjuiste voorstelling van zaken. Het plangebied ligt namelijk ter plaatse van de historische kern van Nieuwerkerk aan den IJssel. De bodem is hier, in tegenstelling tot de omgeving van de oude kern, niet afgegraven tot in het Hollandveen. Op basis daarvan moet dan ook worden geconcludeerd dat het plangebied feitelijk is gelegen ter plaatse van een zone met de code rG2 of Rc0. Ter plaatse van een zone met de code RG2 kan een bodemopbouw worden verwacht met Afzettingen van Tiel, op Hollandveen, op een afwisseling van (kom- en oever) Afzettingen van Gorkum, op Afzettingen van de Formatie van Kreftenheye. Ter plaatse van een zone met de code Rc0 kan een bodemopbouw worden verwacht met Afzettingen van Tiel, op Hollandveen, op diepreikende (geuldek- en geul) Afzettingen van Gorkum.

Ook op basis van het Dwarsprofiel F - F' van de Geologische Kaart van Nederland 1: 50.000 (zie Afbeelding 6) kan een inschatting worden gemaakt ten aanzien van de verwachte diepteligging van de top van de verschillende geologische horizonten, ter plaatse van het plangebied. Deze profiellijn ligt op een afstand van circa 1 kilometer ten oosten van het plangebied, maar is wel indicatief voor wat betreft de geologische opbouw ter plaatse van het plangebied. Met inachtneming van het gegeven dat ter plaatse van het plangebied geen Hollandveen is afgegraven en dat het gebied is gelegen ter plaatse van een zone met de code rC0, kan de top van de Afzettingen van Tiel dagzomend worden aangetroffen, op een diepte van circa 1.5 meter –NAP. Waarschijnlijk zijn de Afzettingen van Tiel afgedekt door antropogene ophoogpakketten, samenhangend met de oude dorpskern van Nieuwerkerk aan den IJssel. De top van het Hollandveen kan worden aangetroffen op een diepte van circa 2.0 meter –NAP (circa 0.5 meter beneden het maaiveld). De top van de (geuldek) Afzettingen van Gorkum kan worden aangetroffen op een diepte van circa 7.0 - 8.0 meter –NAP (circa 5.5 - 6.5 meter beneden het maaiveld). De top van de (geul) Afzettingen van Gorkum kan worden aangetroffen op een diepte van circa 9.0 - 10.0 meter –NAP (circa 7.5 - 8.5 meter beneden het maaiveld).

² Bosch en Kok, 1994

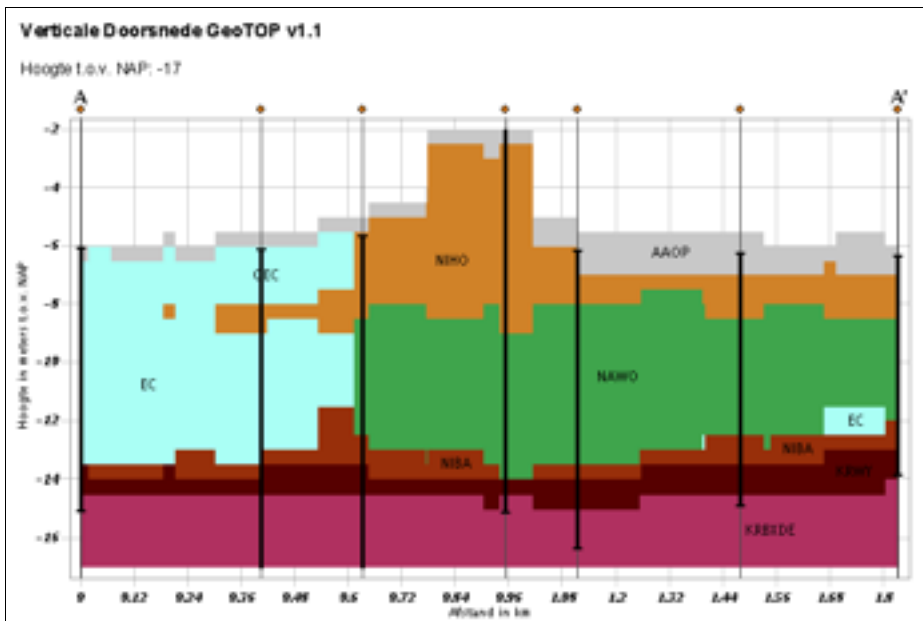
Afbeelding 5. De ligging van het plangebied (rood gemarkeerd), geprojecteerd op een uitvergroete uitsnede van de Geologische Kaart van Nederland 1: 50.000, Blad Gorinchem West (38W). De ligging van een deel van Profiellijn F - F' is donkerblauw gemarkeerd. Bron: Bosch en Kok, 1994. Schaal 1: 25.000.

Afbeelding 6. De daadwerkelijke ligging van het plangebied (gemarkeerd met een rode lijn), geprojecteerd op een uitvergroete uitsnede van profiellijn F - F' van de Geologische Kaart van Nederland 1: 50.000, Blad Gorinchem West (38W). Er is gehouden met het feit dat de bodem ter plaatse van het plangebied niet tot in het Hollandveen is afgegraven en dat het plangebied is gelegen ter plaatse van een zone met de code rC0. Bron: Bosch en Kok, 1994. Horizontale schaal 1: 25.000, verticale schaal 1: 250.

Afbeelding 7. Boorraai A - A', met de daarvoor gebruikte in het DINO-loket gearchiveerde boringen (zie Afbeelding 8 voor het dwarsprofiel). De ligging van het plangebied is gemarkeerd met een groene asterisk.

Afbeelding 8. De geologische opbouw ter plaatse van de Profiellijn A - A' (zie Afbeelding 7 voor de ligging van het dwarsprofiel). Het hoogliggende Hollandveen ter plaatse van het oude centrum van Nieuwerkerk is oranje gemarkeerd. De Afzettingen van Calais zijn lichtblauw gemarkeerd, de Afzettingen van Gorkum zijn groen gemarkeerd.

In het DINO-loket (NITG-TNO) zijn de boorgegevens gearchiveerd van boringen die in het verleden zijn uitgevoerd. In het kader van het onderzoek zijn de gegevens geanalyseerd van 9 in het DINO-loket (NITG-TNO) gearchiveerde boringen, die in de omgeving van het plangebied zijn uitgevoerd.

Dit betreft onder andere Boring nr. B38A0088, die is gezet langs de Kerklaan ter hoogte van de Dorpsstraat, op een afstand van circa 40 meter ten noordoosten van het plangebied. Ter plaatse van deze boring werd een geologische opbouw aangetroffen met dagzomend Hollandveen (op een diepte van 1.47 - 7.67 meter –NAP), op (klei) Afzettingen van Gorkum (op een diepte van 7.67 - 9.92 meter –NAP), op (geulzand) Afzettingen van Gorkum (op een diepte van 8.92 - 15.1 meter –NAP). Ter plaatse van twee boringen, die werden uitgevoerd op een afstand van circa 80 meter ten noordoosten van het plangebied werd een soortgelijke geologische opbouw aangetroffen (Boring nr. B38A0002 en B38A0089).

Dit bevestigt het beeld dat de begrenzing van het primariene gebied op de Geologische Kaart van Nederland te zuidelijk is weergegeven en dat het plangebied is gelegen ter plaatse van een zone met de code rC0. Dit beeld is in overeenstemming met de resultaten van de in de omgeving van het plangebied uitgevoerde boringen, zoals geregistreerd in het Dino Loket.

Op de Bodemkaart van Nederland (Archis2/ Alterra, niet in dit rapport afgebeeld) en op de Geomorfologische Kaart van Nederland (Archis2/ Alterra, niet in dit rapport afgebeeld) wordt ter plaatse van het onderzoeksgebied een zone weergegeven die wordt aangeduid met de code 'bebouwing/ oppervlaktewater'.

3.2 Archeologische gegevens

Voor een overzicht van reeds bestaande kennis ten aanzien van archeologische vindplaatsen ter plaatse - en in de directe omgeving - van het onderzoeksgebied is Archis2, de online archeologische databank van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed geraadpleegd. Tevens is de gemeentelijke, archeologische beleidsnota van de Gemeente Zuidplas en de daarbij behorende archeologische verwachtingskaarten en beleidsadvieskaart geraadpleegd.³

Op de Archeologische verwachtingskaarten (Bijlage 1 en 3) en de Archeologische beleidsadvieskaart (Bijlage 2) van de Archeologische Beleidsnota van de Gemeente Zuidplas wordt ter plaatse van het plangebied een zone met een zeer hoge archeologische verwachting weergegeven. Dit betreft de oude kern van Nieuwerkerk aan den IJssel, met bewoningssporen uit de Late Middeleeuwen en de Nieuwe Tijd.

Ter plaatse van het plangebied werd nog geen geregistreerd archeologisch onderzoek uitgevoerd. Het enige tot nu toe in de bebouwde kom van Nieuwerkerk aan den IJssel uitgevoerde archeologisch onderzoek betreft een in 2008 door ArcheoMedia uitgevoerd Archeologisch Bureauonderzoek en booronderzoek (IVO-Overig), ten behoeve van een plangebied aan de Dorpsstraat 11, op een afstand van circa 80 meter ten zuiden van het huidige plangebied. Op basis van dit onderzoek is geconstateerd dat hier tot een diepte van 0.9 - 2.0 meter beneden het maaiveld recente bodemverstoringen aanwezig waren (op een zeer dik pakket Hollandveen), dat er geen indicaties voor de aanwezigheid van een archeologische vindplaats zijn aangetroffen en dat een vervolgonderzoek niet noodzakelijk werd geacht.⁴

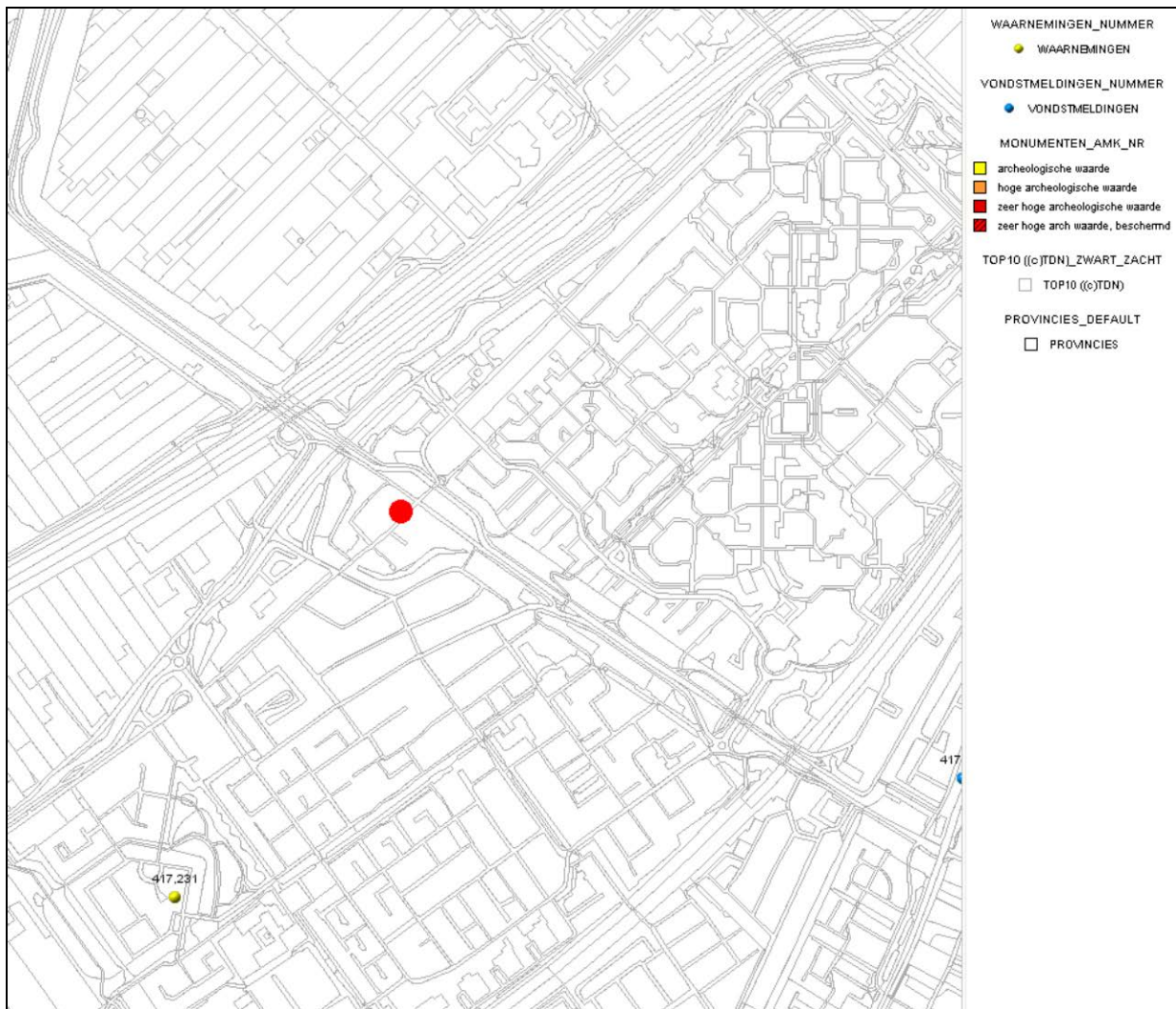
Op de Archeologische Monumentenkaart van Nederland worden noch ter plaatse, noch in de wijde omgeving van het plangebied, archeologische monumenten weergegeven.

In Archis2 zijn geen archeologische vindplaatsen geregistreerd, die binnen de begrenzing van het plangebied zijn gelegen (zie Afbeelding 9). Er zijn geen waarnemingen of vondstmeldingen bekend die direct betrekking hebben op het plangebied. Ten zuidwesten van het plangebied werden enkele archeologische vondsten uit de Late Middeleeuwen aangetroffen (Waarneming nr. 417.231).

De overige, op grotere afstand van het plangebied gelegen archeologische waarnemingen en monumenten zijn buiten beschouwing gelaten.

³ Buesink e. a, 2010

⁴ Weenen en Engelse, 2008

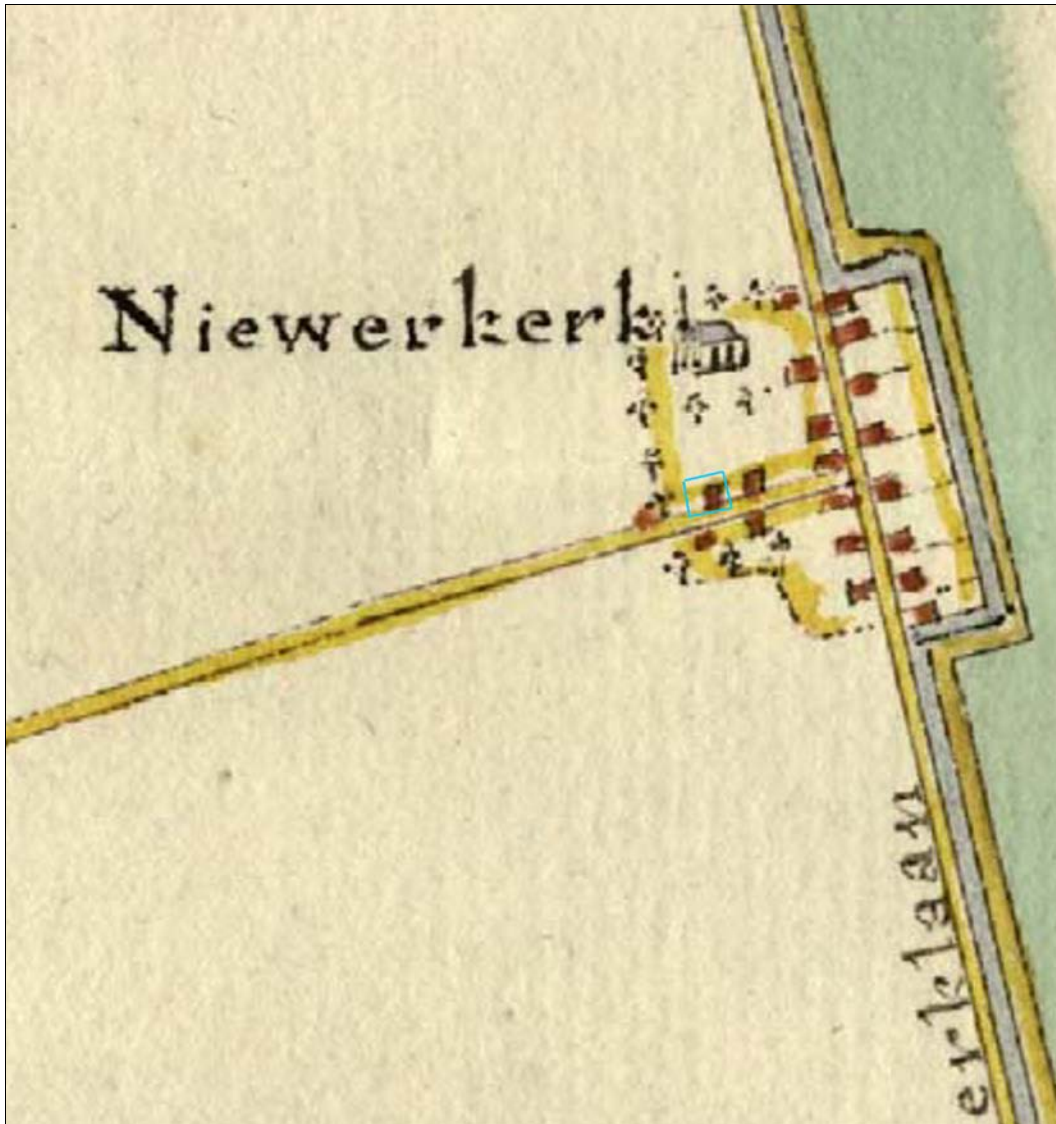

Afbeelding 9. De ligging van archeologische monumenten, vondstmeldingen en archeologische waarnemingen, die op de kaart van Archis2 worden weergegeven in de omgeving van het plangebied (gemarkeerd met een rode stip). Bron: RCE/ Archis2, 2013.

3.3 Historische gegevens

Het plangebied ligt in de historische kern van Nieuwerkerk aan den IJssel, ten noordwesten van de Dorpsstraat en ten noordoosten van de Kerkgang. Nieuwerkerk aan den IJssel is vermoedelijk in de dertiende eeuw ontstaan. In 1282 werd 'Nuwerkerke' voor het eerst vermeld. In de Late Middeleeuwen en de Nieuwe Tijd werd in de onmiddellijke omgeving van deze nederzetting veen afgegraven, waardoor een uitgebreid plassengebied ontstond. De Kerklaan vormde daarbij de oorspronkelijke ontginningsas, haaks op de Hollandse IJssel. De woonkern zelf werd niet afgegraven en lag tot in de negentiende eeuw als een soort eiland in het plassengebied. In de negentiende eeuw werden de plassen drooggemalen en ingepolderd. Ter plaatse van de zones waar het veen is afgegraven ligt het maaiveld meters lager dan ter plaatse van de oude dorpskern van Nieuwerkerk aan den IJssel. Tot de 20ste eeuw waren de Kerklaan en de Dorpsstraat de belangrijkste straten van deze toen nog kleine nederzetting.

In het kader van de analyse van historisch kaartmateriaal zijn onder meer de kaart van Leupenius uit 1696, de kaart uit 1780, de Kadastrale Kaart (Minuutplan) uit 1811 - 1832 en de Topografische Kaart uit 1913 en 1993 geraadpleegd.

Afbeelding 10. De globale ligging van het plangebied (blauw omkaderd), geprojecteerd op een uitsnede van de kaart uit 1780. Bron: Buesink e.a., 2010: 99.

Op de kaart van Leupenius uit 1696 (niet in dit rapport afgebeeld) wordt Nieuwerkerk aan den IJssel weliswaar weergegeven, maar is niet te zien of het plangebied toen was bebouwd. Gezien de ligging in de kern van het oude centrum is dit zeer waarschijnlijk wel het geval geweest.

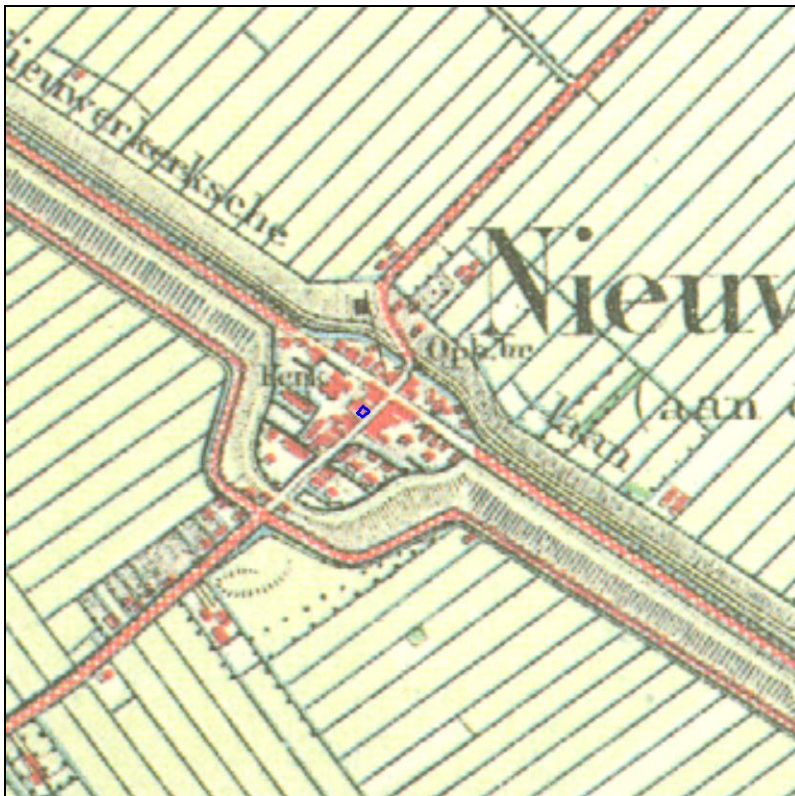
Hetzelfde geldt voor de kaart uit 1780 (zie Afbeelding 10). Op deze kaart worden de Kerklaan en de Dorpsstraat weergegeven, als de toen enige straten van Nieuwerkerk aan den IJssel. Ook de Kerkgang lijkt op deze kaart te worden weergegeven. Het is niet met zekerheid vast te stellen of met de daarnaast weergegeven bebouwing het pand ter plaatse van het plangebied wordt weergegeven, of dat dit het daarnaast gelegen pand betreft. De kaart is daarvoor te schematisch en te weinig gedetailleerd.

Op de Kadastrale Kaart uit 1811 - 1832 wordt ter plaatse van het plangebied bebouwing weergegeven (zie Afbeelding 11). Het betreft een huis, met een erf en een schuur, dat werd bewoond door de koopman Frans van Erkel.

Ook op de Topografische Kaart uit 1913 wordt ter plaatse van het plangebied bebouwing weergegeven (zie Afbeelding 12). Op dit moment is het plangebied bebouwd met een woonhuis uit circa 1900, dat niet is onderkelderd of is onderheid.

Afbeelding 11. De ligging van het plangebied (rood omkaderd), geprojecteerd op een uitsnede van de Kadastrale Kaart (Minuutplan) uit 1811 - 1832. Bron: [www.watwaswaar](http://www.watwaswaar.nl).

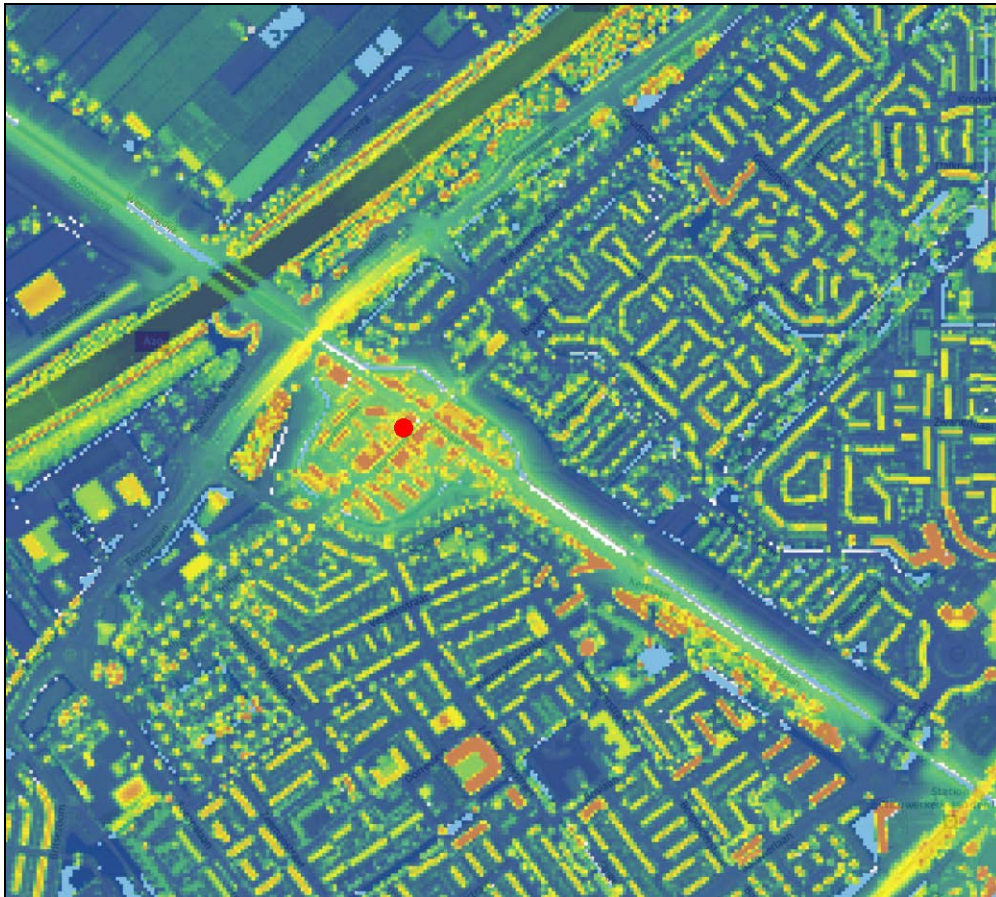
Afbeelding 12. De ligging van het plangebied (blauw omkaderd) geprojecteerd op een uitvergroete uitsnede van de Topografische Kaart uit 1913. Schaal 1: 10.000.

3.4 Luchtfoto's

In het kader van het onderzoek zijn geen luchtfoto 's geraadpleegd, omdat het plangebied is bebouwd.

3.5 Actueel Hoogtebestand Nederland

In het kader van het onderzoek is het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN) geraadpleegd (zie Afbeelding 13). Het maaiveld ligt ter plaatse van het plangebied op een hoogte van circa 1.0 - 1.5 meter –NAP. Op het AHN is duidelijk te zien dat het plangebied is gelegen ter plaatse van de oude kern van Nieuwerkerk aan den IJssel. Deze kern ligt beduidend hoger dan het omringende gebied, waar het maaiveld op een diepte van 5 tot 7 meter –NAP is gelegen (de blauwe zones).

Afbeelding 13. De ligging van het plangebied (gemarkeerd met een rode stip), geprojecteerd op een uitsnede van het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN). De rode, oranje en gele zones betreffen overwegend de aanwezige bebouwing. De gele en groene zones betreffen overwegend de hoger gelegen zones. De blauwe zones betreffen de lager gelegen zones. Bron: www.ahn.nl.

4. Samenvatting, conclusies en aanbevelingen

4.1 Samenvatting

Het Archeologisch Bureauonderzoek is uitgevoerd in het kader van de vergunningverlening voor de sloop van de bestaande bebouwing en de nieuwbouw ter plaatse van de Dorpsstraat 54 te Nieuwerkerk aan den IJssel (Gemeente Zuidplas). De totale oppervlakte van het plangebied bedraagt circa 60 m² (zie Afbeelding 2 t/m 4). De nieuwe bebouwing zal worden gefundeerd op een strokenfundering, die wordt aangebracht op 18 met een heiblok ingeheide ronde buispalen, met een diameter van 0.23 meter. De gezamenlijke oppervlakte van de 18 heipalen bedraagt circa 0.75 m². Naar verwachting zullen bij de ondergrondse sloopwerkzaamheden en bij het uitgraven van de funderingsleuven in ieder geval graafwerkzaamheden worden uitgevoerd tot een diepte van circa 1.0 meter beneden het maaiveld.

Op de Archeologische beleidsadvieskaart van de Gemeente Zuidplas wordt ter plaatse van het plangebied een zone met een zeer hoge archeologische verwachting weergegeven.⁵ Dit betreft de oude kern van Nieuwerkerk aan den IJssel, met bewoningssporen uit de Late Middeleeuwen en de Nieuwe Tijd. Voor een dergelijke zone geldt op basis van het vigerende gemeentelijke beleid een archeologische onderzoeksverplichting wanneer er bodemingrepen worden voorzien met een oppervlakte van meer dan 50 vierkante meter en met een diepte van meer dan 0.3 meter beneden het maaiveld. Voor ingeheide ronde heipalen geldt dat de oppervlakte van de palen moet worden berekend op basis van de dubbele staal en dat de zodanig berekende oppervlakte niet groter mag zijn dan 1 % van de oppervlakte van het plangebied. Door de Gemeente Zuidplas is dan ook besloten dat in het kader van de planprocedure in eerste instantie een Archeologisch Bureauonderzoek moest worden uitgevoerd, als eerste stap in de Archeologische Monumentenzorg-cyclus (AMZ-cyclus).

Op basis van het daartoe door SOB Research opgestelde Plan van Aanpak heeft VanderHelm Milieubeheer B.V. op 26 november 2013 aan SOB Research opdracht verleend om het Archeologisch Bureauonderzoek uit te voeren.

In het kader van het Archeologisch Bureauonderzoek zijn verschillende archieven geraadpleegd om inzicht te verkrijgen in de bestaande geologische, archeologische en historische informatie. Op basis van de analyse van deze informatie is de gespecificeerde archeologische verwachting (Archeologisch Verwachtingsmodel) voor het plangebied opgesteld. Ten slotte is op basis van het onderzoek een advies opgesteld ten aanzien van de wijze waarop hier archeologisch vervolgonderzoek zou moeten worden uitgevoerd.

Op basis van de verkregen informatie kan worden geconcludeerd dat ter plaats van het plangebied - en binnen de reikwijdte van de verwachte verstoringsdiepte van de inrichtingswerkzaamheden - archeologische resten kunnen worden aangetroffen uit de Late Middeleeuwen en de Nieuwe Tijd.

4.2 Archeologisch Verwachtingsmodel

Het plangebied is gelegen binnen een zone met een bodemopbouw met (mogelijk) ophooglagen, op Afzettingen van Tiel, op Hollandveen, op (geuldek) Afzettingen van Gorkum, op (geul) Afzettingen van Gorkum. Het maaiveld ligt op een hoogte van circa 1.5 meter –NAP.

De top van de Afzettingen van Tiel kan dagzomend worden aangetroffen, op een diepte van circa 1.5 meter –NAP. Mogelijk worden de Afzettingen van Tiel afgedekt door antropogene ophoogpakketten, gerelateerd aan de oude dorpskern van Nieuwerkerk aan den IJssel.

⁵ Dit betreft Bijlage 2 van 'Gemeente Zuidplas, Beleidsnota Archeologie'; Buesink e.a., 2010

In deze horizonten kunnen, op een diepte van 0.3 - 1.0 meter beneden het maaiveld, archeologische (bebouwings)resten uit de Late Middeleeuwen en de Nieuwe Tijd worden verwacht. Het plangebied ligt immers in het hart van de oude kern van Nieuwerkerk aan den IJssel en is aantoonbaar al bebouwd geweest vanaf het begin van de negentiende eeuw. Het is echter zeer waarschijnlijk dat hier al vanaf de Late Middeleeuwen bebouwing aanwezig is geweest. Het is ook zeer waarschijnlijk dat de huidige woning direct is opgetrokken op de resten van al eerder aanwezige bebouwing. De hier aanwezige bewoningsresten betreffen mogelijk funderingen en muurresten (hout- en steenbouw fasen), beer- en waterputten, kuilen, ophooglagen, resten van ambachtelijke activiteiten, enz.

De top van het Hollandveen kan worden aangetroffen op een diepte van circa 2.0 meter –NAP (circa 0.5 -1.0 meter beneden het maaiveld). Op en in de top van het Hollandveen kunnen archeologische resten uit de periode van het Laat Neolithicum t/m de Vroege Middeleeuwen worden aangetroffen. Dit kan alle in deze regio bekende archeologische complextypen uit deze perioden betreffen.

De top van de (geuldek) Afzettingen van Gorkum kan worden aangetroffen op een diepte van circa 7.5 - 8.0 meter –NAP (circa 6.0 - 6.5 meter beneden het maaiveld). Op en in de top van de (geuldek) Afzettingen van Gorkum kunnen archeologische resten uit het Mesolithicum en het Vroeg Neolithicum worden aangetroffen. Deze afzettingen stammen immers uit de periode voordat de bovenste horizonten van het Hollandveen zijn afgezet. De onderkant van de bovenste horizonten van het Hollandveen is in een boring in de Zuidplaspolder, op een afstand van ruim 4 kilometer van het plangebied, gedateerd door middel van een C14-datering. Dit leidde tot een datering van 5860 +/- 40 BP (circa 4400 voor Chr.).

In hoeverre de bodemopbouw (en daarmee de mogelijk aanwezige archeologische resten) nog intact aanwezig is, is op basis van het Archeologisch Bureauonderzoek niet met zekerheid vast te stellen. De invloed van post-depositionele processen op het aanwezige bodemarchief kan, op basis van het Archeologisch Bureauonderzoek, niet met zekerheid worden vastgesteld.

4.3 Conclusies en aanbevelingen

Naar verwachting kunnen bij de inrichtingswerkzaamheden archeologische resten worden aangetast. Dit betreft in ieder geval de hier aanwezige bebouwingsresten uit de Nieuwe Tijd en de hier mogelijk aanwezige bebouwingsresten uit de Late Middeleeuwen. In welke mate dit het geval zal zijn kan echter pas worden vastgesteld nadat het Archeologisch Verwachtingsmodel door middel van een veldonderzoek is getoetst, conform de Archeologische Monumentenzorg-cyclus (AMZ-cyclus). Het heeft geen zin om hier een booronderzoek uit te voeren. Op basis van een dergelijk onderzoek zal worden geconstateerd dat er hier op geringe diepte beneden het maaiveld in ieder geval archeologische resten uit de Nieuwe Tijd en vermoedelijk ook uit de Late Middeleeuwen aanwezig zijn, maar dat niet met zekerheid kan worden bepaald of hier ook intacte, behoudenswaardige archeologische resten aanwezig zijn.

Er wordt dan ook geadviseerd om de ondergrondse sloopwerkzaamheden, een eventuele bodemsanering en het uitgraven van de bouwput/ funderingsleuven, onder Archeologische Begeleiding (Protocol Opgraven) te doen uitvoeren.

Voor het inheien van de 18 heipalen, met een gezamenlijke oppervlakte van 0.75 m², moet op basis van het gemeentelijke beleid worden uitgegaan van een verstoring met een oppervlakte van 3 m². Op basis van het gemeentelijke beleid zou dit slechts 0.6 m² mogen bedragen. Geadviseerd wordt om bij de Archeologische Begeleiding na te gaan of ter plaatse van de heipalen bebouwingsresten, of belangrijke vondstlagen, zullen worden verstoord en om wanneer dat het geval is deze plaatselijk volledig op te graven.

Voorafgaand aan de uitvoering van een Archeologische Begeleiding dient een Programma van Eisen (PvE) te worden opgesteld, dat voorafgaand aan de uitvoering van het onderzoek en de graafwerkzaamheden moet worden goedgekeurd door de Gemeente Zuidplas.

Literatuur

- Bosch, J. H. A. en H. Kok: Geologische kaart van Nederland 1: 50.000, Blad Gorinchem West (38 W); Rijks Geologische Dienst (RGD), Haarlem: 1994a
- Bosch, J. H. A. en H. Kok: Toelichtingen bij de Geologische kaart van Nederland 1: 50.000, Blad Gorinchem West (38 W); Rijks Geologische Dienst (RGD), Haarlem: 1984b
- Buesink, A., M. Mostert, J. M. J. Willems en C. C. Kalisvaart: Gemeente Zuidplas, Gemeentelijke Beleidsnota Archeologie; Baac, 's-Hertogenbosch : 2010
- Mulder, E. F. J. de, M. C. Geluk, I. L. Ritsema, W. E. Westerhof en T. E. Wong: De ondergrond van Nederland; Groningen: 2003
- Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed: Archeologisch Informatie Systeem (Archis2); RCE, Amersfoort: 2013
- Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB)/ Provincie Zuid-Holland: Archeologische Monumentenkaart Zuid-Holland; Amersfoort/Den Haag: 2008
- Robas-producties/ Topografische Dienst: Foto-atlas Zuid-Holland; Den IJp: 1989
- Robas Producties: Historische Atlas Zuid-Holland, Chromotopografische Kaart des Rijks 1: 25.000 (1905 - 1921); Landsmeer: 1989
- Topografische Dienst: Grote Provincie Atlas 1: 25.000 Zuid-Holland; Groningen/ Emmen: 1990
- Tol, A. J., et al.: Leidraad inventariserend veldonderzoek; Deel: karterend booronderzoek; Amsterdam: 2006
- Weenen, R. D. en R. F. Engelse: Archeologisch onderzoek aan de Dorpsstraat 11 te Nieuwerkerk aan den IJssel (gemeente Nieuwerkerk aan den IJssel. Bureauonderzoek en inventariserend veldonderzoek met boringen; ArcheoMedia, Capelle aan den IJssel: 2008

Geraadpleegde internetsites:

- www.ahn.nl
- www.archis2.nl
- www.chs.zuid-holland.nl
- www.dinoloket.nl
- www.groenehartarchieven.nl
- www.watwaswaar.nl
- www.zuidplas.nl

Verklarende woordenlijst

antropogeen	door menselijk handelen
erosie	verzamelnaam voor processen die het aardoppervlak aantasten en los materiaal afvoeren. Dit vindt voornamelijk plaats door wind, ijs en stromend water
estuarium	een min of meer trechtervormige monding van een rivier die binnen het bereik van getijdestromingen ligt
eutroof veen	veen dat in een voedselrijk, nat milieu ontstaan is
fluviaal	onder invloed van een rivier
fossiel geulsysteem	geulsysteem dat niet meer watervoerend is, maar nog wel herkenbaar is in het bodemprofiel of in de geomorfologie
geul	rivier- of kreekbedding
geuldekafzettingen	(klei) afzettingen die worden afgezet ten tijde van de definitieve verlandingsfase van een rivier of kreek
gyttja	organische afzetting, bestaande uit fijn verdeelde afgestorven plantenresten, in stilstaand water bezonken
Hollandveen	Alle veenpakketten die gedurende het Holoceen zijn ontstaan; dit betreft dus in feite alle veenpakketten die gedurende de afgelopen 9000 jaar zijn ontstaan
Holoceen	jongste geologisch tijdvak (vanaf de laatste IJstijd: circa 10.000 jaar voor Chr. tot heden)
in situ	bewaard gebleven op de oorspronkelijke plaats. Dit met name met betrekking tot onverstoorte archeologische sporen en vondsten
klink	maaiveldvaling van veen- en kleigronden door ontwatering, oxidatie van organisch materiaal en krimp
lagunair, lagune	ondiepe baai, beschermd tegen open zee door een strandwal of haf
meanderen	zich bochtig door het landschap slingeren (van waterlopen)
mesotroof veen	veen, dat in een matig voedselrijk milieu is ontstaan
modderklei	afzettingen in het perimariene gebied, bestaande uit kleiige venen en venige kleien
oligotroof veen	veen, dat in voedselarm milieu is ontstaan, meestal bosveen
oxidatie	(traag) verbrandingsproces van organisch materiaal in reactie met zuurstof
perimarien	het milieu, waarin de sedimentatie wordt beïnvloed door de zee (via het rivier- en kreekstelsel), maar waar mariene afzettingen van betekenis ontbreken

Pleistoceen	geologisch tijdperk dat ongeveer 2 miljoen jaar geleden begon. De tijd van de IJstijden, maar ook van gematigd warme perioden. Het Pleistoceen eindigt met het begin van het Holoceen
pollenanalyse	statistische studie van stuifmeelkorrels en sporen, die in sedimenten gevonden worden. Doel is onder meer milieureconstructie
regressiefase	periode waarin het water zich terugtrekt (als gevolg van een daling van de zeespiegel of als gevolg van sluiting van strandwallencomplex) na een transgressiefase
sediment	afzetting gevormd door bezinksel of neerslag
stroomrug	restant van een door zand- en klei-afzettingen verlande, oude stroomgeul. Door differentiële klink meestal hoger gelegen dan de omgeving
transgressiefase	fase waarin de invloed van de zee zich over het land uitbreidt (als gevolg van stijging van de zeespiegel of als gevolg van erosie van het strandwallencomplex)

Bijlage 1

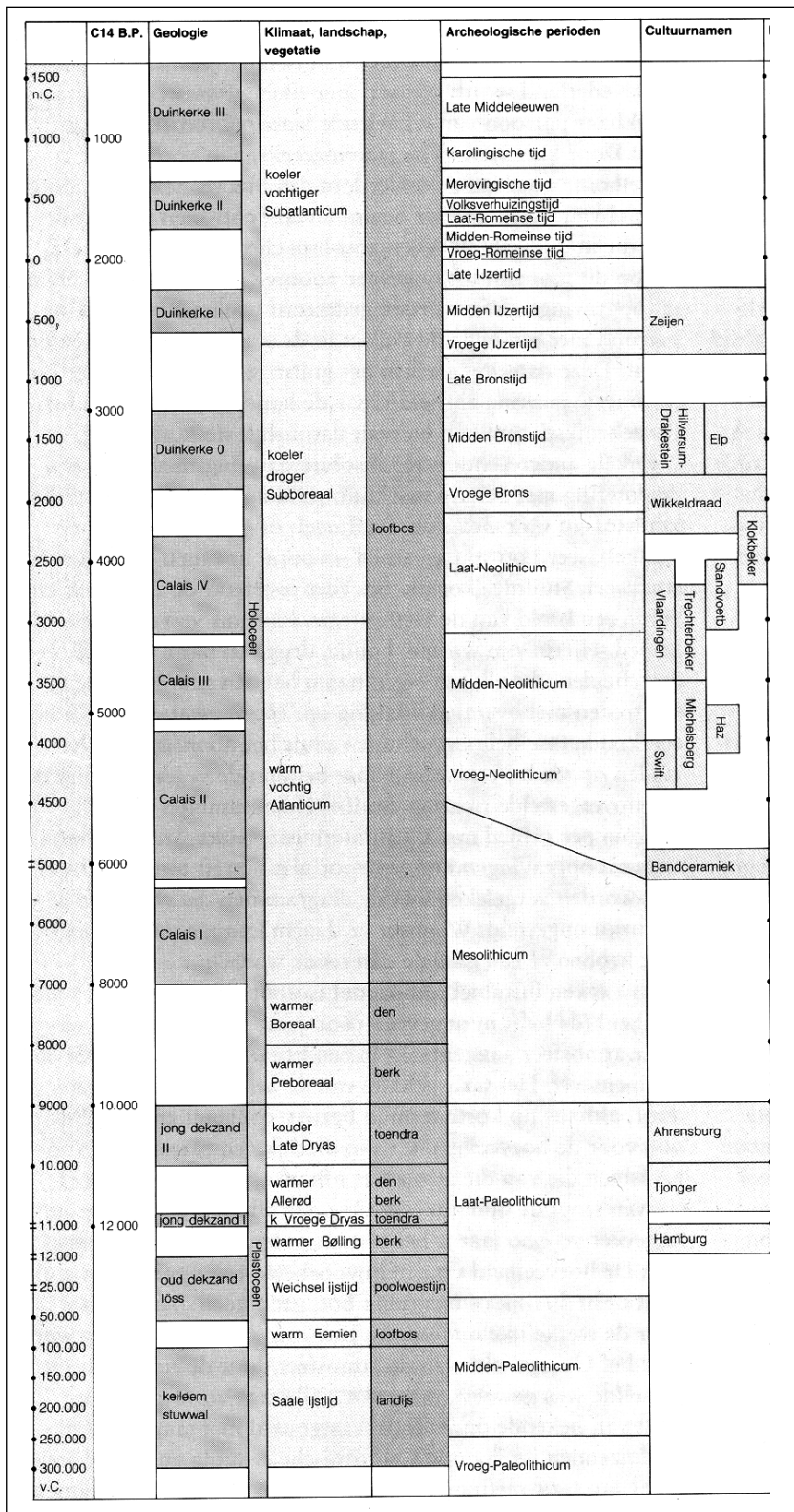
Administratieve gegevens

Projectnaam:	Archeologisch Bureauonderzoek Plangebied Dorpsstraat 54, Nieuwerkerk aan den IJssel, Gemeente Zuidplas	
SOB Research Project nr.	2143-1311	
Opdrachtgever:	VanderHelm Milieubeheer B.V. Contactpersoon: de heer A. N. C. Berkhout Nobelsingel 2, 2652 XA Berkel en Rodenrijs Tel.: 010 - 249 24 60 E-mail: A.Berkhout@vdhelm.nl	
Uitvoerder:	SOB Research Hofweg 13, Heinenoord Postbus 5060, 3274 ZK Heinenoord Tel.: 0186 - 604432 Fax: 0575 - 476139 E-mail: sobresearch@wxs.nl	
Bevoegde overheid:	het College van Burgemeester en Wethouders van de Gemeente Zuidplas Postbus 100, 2910 AC Nieuwerkerk aan den IJssel Tel: 0180 - 330 300 E-mail: gemeente@zuidplas.nl	
Archeologisch adviseur van de bevoegde overheid:	De heer C. Thanos, Archeoloog Team Bodem & Archeologie van de Omgevingsdienst Midden-Holland (ODMH) Thorbeckelaan 5, Gouda Postbus 45, 2800 AA Gouda Tel.: 0182 - 545763 E-mail: cthanos@odmh.nl	
Datum opdracht:	26 november 2013	
Datum conceptrapport:	31 december 2013	
Datum definitief rapport:	14 juni 2014	
Provincie:	Zuid-Holland	
Gemeente:	Zuidplas	
Plaats:	Nieuwerkerk aan den IJssel	
Toponiem:	Dorpsstraat 54.	
Huidig grondgebruik:	Bebouwing.	
Kadastrale gegevens:	Kadastrale Gemeente Nieuwerkerk aan den IJssel, Sectie A, nr. 5248.	
Toekomstige situatie:	Bebouwing.	
Kaartblad:	38AZ	
Geologie:	Mogelijke ophooglagen, op Afzettingen van Tiel, op Hollandveen, op (geuldek- en geul) Afzettingen van Gorkum.	
Geomorfologie:	Bebouwing/ oppervlaktewater.	
Bodemtype:	Bebouwing/ oppervlaktewater.	
Grondwatertrap:	Bebouwing/oppervlaktewater.	
NAP-hoogte maaiveld:	Circa 1.5 meter -NAP.	
Coördinaten:	Zuidwest:	101.292/ 442.696
	Zuidoost:	101.298/ 442.704
	Noordwest:	101.288/ 442.702

	Noordoost: 101.296/ 442.710
Oppervlakte plangebied:	Circa 60 vierkante meter.
Kaart plangebied:	Zie Afbeelding 2 en 3.
CMA/ AMK-status:	N.v.t.
CAA -nr.:	N.v.t.
CMA -nr.:	N.v.t.
ARCHIS-Monument nr.:	N.v.t.
ARCHIS-Vondstmelding nr.:	N.v.t.
ARCHIS-Waarneming nr.:	N.v.t.
ARCHIS-Onderzoeksmelding nr.:	59.484
Deponering	<p>Depothouder: het College van Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland, voor deze het bureauhoofd van Bureau CVT Postbus 90602, 2509 LP Den Haag Contactpersoon voor de selectie/ de-selectie van vondstmateriaal: De heer R. H. P. Proos, Provinciaal Archeoloog Tel.: 070 - 4418445 Mob.: 06 - 18309889, email: rhp.proos@pzh.nl</p> <p>Deponering vondstmateriaal: Provinciaal Depot Zuid-Holland Kalkovenweg 23, 2401 LJ Alphen aan den Rijn Depotbeheerders: de heer F. Kleinhuis mevrouw I. M. Riemersma Tel.: 06 - 29289643 06 - 54213674 E-mail: f.kleinhuis@pzh.nl im.riemersma@pzh.nl</p>
Deponering digitale documentatie:	e-depot (www.edna.nl)

Bijlage 2

Archeologische en geologische tijdschaal

Op het hierbij geboden overzicht worden de geologische en archeologische hoofdperioden weergegeven. De dateringen in de linkerkolom (voor en na Chr.) zijn gekalibreerd en geven de betrouwbaarste dateringen. Bron: ROB, 1988.

Bijlage 3

Overzicht voor het Holocene gebied van de gebruikelijke lithostratigrafische indeling en de vertaling naar de lithostratigrafie van De Mulder et al., 2003

Gebruikelijke terminologie	Terminologie van De Mulder et al., 2003
Afzettingen van Duinkerke III (A, B)	Formatie van Naaldwijk, Laagpakket van Walcheren
Afzettingen van Duinkerke II	Formatie van Naaldwijk, Laagpakket van Walcheren
Afzettingen van Duinkerke I (A, B)	Formatie van Naaldwijk, Laagpakket van Walcheren
Afzettingen van Duinkerke O	Formatie van Naaldwijk, Laagpakket van Walcheren
Hollandveen	Formatie van Nieuwkoop, Hollandveen Laagpakket
Basisveen	Formatie van Nieuwkoop, Basisveen Laag
Afzettingen van Calais IV	Formatie van Naaldwijk, Laagpakket van Wormer
Afzettingen van Calais III	Formatie van Naaldwijk, Laagpakket van Wormer
Afzettingen van Calais II	Formatie van Naaldwijk, Laagpakket van Wormer
Afzettingen van Calais I	Formatie van Naaldwijk, Laagpakket van Wormer
Jonge Duin- en Strandafzettingen	Formatie van Naaldwijk, Laagpakket van Schoorl
Oude Duin- en Strandafzettingen	Formatie van Naaldwijk, Laagpakket van Zandvoort
Afzettingen van de Formatie van Twente (dekzand)	Formatie van Boxtel, Laagpakket van Wierden
Afzettingen van de Formatie van Kreftenheye (rivierduinen)	Formatie van Boxtel, Laagpakket van Delwijnen
Afzettingen van de Formatie van Kreftenheye	Formatie van Kreftenheye
Afzettingen van de Formatie van Kreftenheye (Afzettingen van Wijchen)	Formatie van Kreftenheye, Laag van Wijchen
Afzettingen van Tiel III	Formatie van Echteld
Afzettingen van Tiel II	Formatie van Echteld
Afzettingen van Tiel I (A, B)	Formatie van Echteld
Afzettingen van Tiel O	Formatie van Echteld
Afzettingen van Gorkum IV	Formatie van Echteld
Afzettingen van Gorkum III	Formatie van Echteld
Afzettingen van Gorkum II	Formatie van Echteld
Afzettingen van Gorkum I	Formatie van Echteld

Bijlage 4 SOB Research: Gegevens

SOB RESEARCH

SOB Research
Instituut voor Archeologisch en Aardkundig Onderzoek B.V.

Bezoekadres Hoofdvestiging: Hofweg 13, Heinenoord
Bezoekadres Regio Oost: Voorsterweg 166, Empe

Postadres: Postbus 5060
3274 ZK Heinenoord

Telefoon: 0186 - 604432 Hoofdvestiging Heinenoord
0575 - 476439 Regio Oost

Fax: 0575 - 476139

E-mail: sobresearch@wxs.nl

Internet: www.sobresearch.nl

Directeur: Jhr. J. E. van den Bosch
Raad van Advies: J. van de Erve (Voorzitter)
Prof. dr. ir. J. T. Fokkema (Vicevoorzitter)
J. van Kerchove (Secretaris)

Rabobank Graafschap-Noord 3543.43.181

BIC RABONL2U

IBAN NL22 RABO 0354 3431 81

KvK Rotterdam 24346983

BTW nr. NL 8118.55.600.B01